

DEFINIȚIE ȘI CONDIȚII ALE CONCURSULUI DE INFRAȚIUNI

DEFINITION AND CONDITIONS FOR THE CUMULATION OF CRIMES

CZU: 343.238

<https://doi.org/10.59295/spd2024j.12>

Mircea ROȘIORU,

ORCID: 0000-0002-5965-5461

e-mail: mrosioru@gmail.com

Universitatea de Stat din Moldova

***Summary.** The Criminal Code of the Republic of Moldova, adopted by Law no. 985/2002, unlike the Criminal Code of 1961, presents an improved version on the platform of the plurality of crimes and, implicitly, that of the cumulation of crimes. Although the different forms of the cumulation of crimes have been studied carefully, the clarification of legal issues that circumscribe the components of crimes, especially in relation to the various forms of the crime, continues to present doctrinal controversies and ambiguities for practitioners. From the perspective of state criminal policy, it is a certainty that it is necessary to punish less severely the persons who entered the field of criminality for the first time and who committed only one act provided by the criminal law, in comparison to those people who committed two or more crimes. Or, unlike the persons who commit a single act provided for by the Criminal Code, the institute of the cumulation of crimes indicates a degree of increased dangerousness of the criminals, which is why, from a sanctioning perspective, the legislator has provided punitive mechanisms with more severe effects for those from follow.*

The research aimed to identify the considerations on the basis of which, as a matter of priority, practitioners would delimit the concepts of a unique, continuous or prolonged crime, as well as that of the cumulation of crimes. At the same time, was highlighted the importance of the institute of the cumulation of crimes from the perspective of its sanctioning regime, including on the background of the repeal of the „repetition of the crime” concept.

Therefore, the study in question represents a scientifically reasoned point of view regarding the correct interpretation and application of Article 33 of the Criminal Code.

Keywords: competition of crimes; plurality of crimes; prolonged crime.

Cuvinte-cheie: concurs de infracțiuni; pluralitate de infracțiuni; infracțiune prelungită.

INTRODUCERE

Concursul de infracțiuni reprezintă una dintre problemele importante ale dreptului penal modern substanțial, în conexiune directă cu întrebări vis-a-vis de care, doctrina și știința, nu au puncte de vedere unitare. Codul penal aprobat prin Legea R.S.S. Moldovenești din 24 martie 1961 [1], inclusiv în modificările ulterior operate, nu a conținut reglementări despre pluralitatea de infracțiuni sau, după caz, concursul de infracțiuni. Unica menționare a sintagmei „concurs de infracțiuni” o găsim în conținutul

articolului 39 - Aplicarea pedepsei în cazul săvârșirii mai multor infracțiuni, unde la alin. 1 era menționat: „Dacă o persoană este declarată vinovată de săvârșirea a două sau mai multe infracțiuni, prevăzute de diferite articole ale Părții speciale a prezentului Cod, fără să fi fost condamnată pentru vreuna din ele, instanța de judecată, pronunțând pedeapsa pentru fiecare infracțiune în parte, stabilește definitiv pedeapsa pentru concurș de infracțiuni (*sublinierea ne aparține* – n.a.) prin absorbirea pedepsei mai ușoare de pedeapsa mai gravă, sau prin cumulul total sau parțial al pedepselor aplicate în limitele stabilite de articolul, care prevede pedeapsa mai gravă. Starea de lucruri identificată, induce ideea că, Codul penal din 1961, cu referire la concursul de infracțiuni, a conținut reglementări exclusiv din perspectiva regimului sancționator.

În Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 985/2002 [2], inclusiv în redacția republicată a acestuia [3], în Capitolul II din Partea generală – intitulat „INFRACȚIUNEA”, la articolul 32, a fost instituționalizată pluralitatea de infracțiuni și, fără a o defini, au fost indicate doar formele acesteia. Astfel, potrivit art. 32, pluralitatea de infracțiuni constituie, după caz, concurs de infracțiuni sau recidivă. Având în vedere că structura unui cod trebuie să reflecte sistemul ramurii de drept pentru care a fost adoptat, urmând cursul firesc, la articolele 33 și 34, legiuitorul a definit cele două forme ale pluralității de infracțiuni: concursul de infracțiuni și, respectiv, recidiva.

MATERIALE ȘI METODE

Cercetările efectuate au scos în evidență că, includerea pluralității de infracțiuni și/sau a concursului de infracțiuni în debutul Codului penal, în particular în Capitolul care reglementează instituția „Infracțiunii”, este o caracteristică a Codurilor penale ale statelor care au fost parte a spațiului ex-sovietic. În susținerea acestei teze, pot fi aduse exemple, după cum urmează: în Codul penal al Federației Ruse adoptat în anul 1996 (în vigoare de la 1 ianuarie 1997) [10], în Titlul II „INFRACȚIUNEA”, Capitolul 3 „Noțiunea de infracțiune și categoriile infracțiunilor”, fără a se menționa institutul pluralității de infracțiuni, la articolul 17 este definit concursul de infracțiuni. În oglindă, prevederile legislației penale a Federației Ruse sunt reflectate în Codul penal al Ucrainei adoptat în anul 2001 [11] (*articolul 33 – Concursul de infracțiuni penale*), în Codul penal al Republicii Kazahstan adoptat în anul 2014 [12] (*articolul 13 – Concursul de încălcări penale*) etc.

Mai potrivită totuși, pare modalitatea în care legiuitorul din Belarus a reflectat în Codul penal, adoptat în anul 1999 [13], instituția pluralității de infracțiuni or, în acest sens, în Titlul 1 al Codului penal, intitulat „Legea penală”, a fost inclus un capitol separat „7. Pluralitatea de infracțiuni”, iar în continuare, în articolele 42 și 43 sunt definite formele acesteia: concursul de infracțiuni și, corespunzător, recidiva. Pe o structurare similară a insistat și legiuitorul român, care a inclus în Titlul I al Codului penal [14], intitulat „Legea penală și limitele ei de aplicare”, un capitol separat - „V. Unitatea și pluralitatea de infracțiuni”. În interiorul capitolului, la articolul 38, sunt definite formele concursului de infracțiuni.

Prevederi similare Codului penal al R.S.S. Moldovenești din 1961, în sensul de a reglementa concursul de infracțiuni exclusiv pe dimensiunea de tratament sancționator, identificăm în Codul penal al Republicii Bulgaria din 1968, cu modificările ulterioare [15].

Legiuitorul moldav nu a lăsat la discreția doctinarilor definirea concursului de infracțiuni și în alin. (1) al art. 33 din Codul penal, a stipulat că „se consideră concurs de infracțiuni săvârșirea de către o persoană a două sau mai multor infracțiuni dacă persoana nu a fost condamnată definitiv pentru vreuna din ele și dacă nu a expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală, cu excepția cazurilor când săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni este prevăzută în articolele părții speciale a prezentului cod în calitate de circumstanță care agravează pedeapsa”.

Într-o altă optică, vom puncta că actuala redacție a alin. (1) din art. 33 Cod penal, a fost introdusă prin Legea nr. 277-XVI din 18.12.2008 pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova [4], existând diferențe de substanță față de redacția inițială. Astfel, a fost exclusă condiția ce trebuia întrunită de infracțiunile ce intrau în concurs „să fie prevăzute la diferite articole sau la diferite alineate ale unui singur articol din Partea specială a prezentului cod” și, totodată, cu referire la infracțiunile ce intrau în concurs, a fost introdusă o excepție, „cu excepția cazurilor când săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni este prevăzută în articolele părții speciale a prezentului cod în calitate de circumstanță care agravează pedeapsa”.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Din analiza dispoziției art. 33 alin. (1) Cod penal, putem deduce șase condiții care, odată întrunite, vom fi în prezența concursului de infracțiuni:

a) să se săvârșească două sau mai multe infracțiuni:

- acțiunile sau, după caz, inacțiunile făptuitorului trebuie să întrunească elementele constitutive ale cel puțin două infracțiuni [6, p. 418];
- nu are vreo relevanță forma de vinovăție cu care sunt săvârșite infracțiunile (intenție, imprudență sau două forme de vinovăție);
- în raport de etapele activității infracționale, infracțiunile pot fi consumate și/sau neconsumate (în faza tentativei sau în fază de pregătire);
- cel puțin două infracțiuni să fie săvârșite pe teritoriul Republicii Moldova;
- cel puțin una dintre infracțiuni să fie săvârșită pe teritoriul Republicii Moldova, inclusiv în condițiile art. 11 alin. (5) și (6) Cod penal și/sau art. 12 alin. (2) Cod penal (infracțiunea transnațională), iar alta în afara teritoriului țării - dacă aceasta este susceptibilă de angajare a răspunderii penale în condițiile art. 11 alin. (2) și (3) Cod penal. Vom fi în prezența concursului de infracțiuni și în situația săvârșirii a cel puțin două infracțiuni în oricare dintre modalitățile alternative descrise în prezenta teză;
- nu este obligatoriu ca infracțiunile ce formează concursul de infracțiuni să fie

săvârșite împotriva aceluiași subiect pasiv. Relevante în acest sens sunt constatările Curții Constituționale a României din Decizia nr. 368 din 30 mai 2017 [16] referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 35 alin. (1) și ale art. 39 alin. (1) lit. b) din Codul penal, unde Înalta Curte a constatat la pct.21 că, sintagma „și împotriva aceluiași subiect pasiv“ din cuprinsul dispozițiilor art. 35 alin. (1) din Codul penal, care impune condiția unității subiectului pasiv în cazul infracțiunii continuate (n.a. – *sublinierea ne aparține*), este neconstituțională or, creează discriminare în cadrul aceleiași categorii de persoane care săvârșesc la diferite intervale de timp, dar în realizarea aceleiași rezoluții, acțiunii sau inacțiunii care prezintă, fiecare în parte, conținutul aceleiași infracțiuni, ceea ce atrage încălcarea prevederilor art. 16 alin. (1) din Constituție cu privire la egalitatea cetățenilor în fața legii. Raționamentul Curții Constituționale a României se pliază peste conceptul definit în Republica Moldova ca și infracțiune prelungită, prevăzut la art. 30 din Codul penal.

b) infracțiunile ce formează concursul de infracțiuni să fie prevăzute la diferite articole sau diferite alineate ale aceluiași articol sau, după caz, la același alineat al aceluiași articol din Codul penal:

- infracțiunile să fie calificate potrivit unor articole distincte ale Codului penal;
- în situația faptelor prevăzute la alineate diferite ale aceluiași articol din Codul penal, se va ține cont că, concursul de infracțiuni, poate exista în această modalitate, doar în situația incriminării unor fapte diferite [7, p. 288-289], care protejează valori distincte (*spre exemplu*, alin. (2) – inițial este comisă fapta de amestec, sub orice formă, în activitatea organelor de urmărire penală și, ulterior, alin. (1) – fapta de amestec, sub orice formă, în judecarea cauzelor de către instanțele de judecată naționale, ambele alineate cuprinse în art. 303 din Codul penal);
- fapte identice ori omogene, deși încadrate la același alineat, vizează subiecți pasivi diferiți și există o delimitare temporală și/sau de loc și de rezoluție infracțională;
- fapte identice ori omogene, deși încadrate la același alineat, vizează același subiect pasiv, dar fiecare infracțiune are la bază o rezoluție infracțională distinctă (n.a. - *aceste din urmă două modalități, s-au circumscris institutului concursului de infracțiuni urmare a abrogării art. 31 din Codul penal – Repetare a infracțiunii*).
- *per a contrario*, este necesar ca infracțiunile ce formează concursul să nu fie prevăzute în articolele părții speciale a Codului penal în calitate de circumstanță care agravează pedeapsa.

c) infracțiunile să fie săvârșite de aceeași persoană:

- infracțiunile ce intră în concurs trebuie săvârșite de aceeași persoană fizică sau aceeași persoană juridică, adică să aibă același subiect activ;
- infracțiunile ce intră în concurs pot fi săvârșite toate în timpul minoratului sau,

după caz, toate în timpul majoratului. În egală măsură, este posibil ca unele dintre infracțiuni să fie săvârșite în timpul minoratului, iar altele în intervalul de timp când persoana avea atinsă vârsta de 18 ani, dar nu aveau atinsă vârsta de 21 de ani, iar unele în timpul majoratului;

- nu are relevanță titulatura din care participantul contribuie la comiterea infracțiunilor ce intră în concurs (autor, coautor, instigator sau complice). Unele dintre infracțiuni pot fi comise în calitate de autor/coautor, iar alte infracțiuni în calitate de instigator sau, după caz, complice.

d) făptuitorul să nu fi fost condamnat definitiv pentru nici una dintre infracțiunile în concurs:

- această condiție este suficient de relevantă or, ea reprezintă linia de demarcare dintre concursul de infracțiuni, pe de o parte și, recidiva, ca formă a pluralității de infracțiuni, pe de altă parte;
- aprecierea datei la care o hotărâre de condamnare devine definitivă se va face ținând cont de prevederile art. 466 alin. (2) – (4) Cod de procedură penală;
- nu contează gradul instanței care a pronunțat hotărârea definitivă de condamnare și nici gravitatea infracțiunii pentru care s-a dispus condamnarea [8, p. 273];
- nu prezintă importanță categoria de pedeapsă stabilită prin hotărârea definitivă de condamnare și nici dacă s-a dispus executarea pedepsei, amânarea sau suspendarea condiționată a executării acesteia;
- se va reține existența concursului de infracțiuni și în cazul în care una/unele dintre infracțiuni au fost săvârșite după rămânerea definitivă a hotărârii, dacă ulterior aceasta este casată urmare a exercitării unei căi ordinare de atac (recursul/recursul ordinar) sau, după caz, extraordinare de atac (revizuirea).

Autorul român Mihail Udriou punctează ca fiind suficient de relevant momentul în care o infracțiune se consideră a fi săvârșită (consumarea sau, după caz, epuizarea infracțiunii), iar nu data descoperirii faptelor, sau stadiul procesual în care acestea se află; astfel, în cazul **infracțiunilor simple** (n.a. - *unice*) data săvârșirii se analizează prin raportare la momentul comiterii faptei de autor, în cazul **infracțiunii continue, continue** (n.a. - *prelungite*) **sau de obicei**, se va avea în vedere momentul epuizării, iar în cazul **infracțiunii progresive** se va avea în vedere momentul comiterii activității (acțiunii sau inacțiunii) infracționale (data consumării), iar nu momentul producerii rezultatului mai grav (epuizării) [8, p. 271].

Punem în evidență faptul că nu se atestă prezența unui concurs de infracțiuni, nici chiar atipic, în situația în care, după pronunțarea sentinței **definitive** (n.a. – *sublinierea completată ne aparține*), se constată că persoana condamnată este vinovată și de comiterea unei alte infracțiuni săvârșite înainte de pronunțarea sentinței în prima cauză. Această combinație de infracțiuni este improprie concursului de infracțiuni or, legiuitorul, în cuprinsul art. 84 alin. (4) Cod penal, a menționat că doar stabilirea pedepsei definitive în acest caz se face potrivit normelor ce sancționează concursul de infracțiuni.

e) să nu fi expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală pentru cel puțin două infracțiuni:

- din șirul infracțiunilor ce formează concursul, cel puțin pentru două dintre infracțiuni să nu se fi împlinit termenele de prescripție prevăzute la art. 60 din Codul penal;
- calcularea termenelor de prescripție, în cazul infracțiunii unice, se face prin raportare la data săvârșirii infracțiunii;
- calcularea termenelor de prescripție, în cazul infracțiunii continue, se face prin raportare la momentul încetării activității infracționale sau la data survenirii evenimentelor care împiedică această activitate infracțională;
- calcularea termenelor de prescripție, în cazul infracțiunii prelungite, se face prin raportare la momentul săvârșirii ultimei acțiuni sau inacțiuni infracționale;
- pentru că expirarea termenelor de prescripție atrage liberarea de răspundere penală a făptuitorului, din această optică, este relevant a se verifica dacă, eventual, în cursul derulării termenului de prescripție, nu au intervenit situații de suspendare sau, după caz, întrerupere a acestuia;
- deopotrivă, trebuie să se ia în considerație caracterul imprescriptibil al infracțiunilor contra păcii și securității omenirii, infracțiunilor de război, infracțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant și al unor infracțiuni prevăzute ca atare de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte;
- se va reține că, competența de a stabili dacă s-a împlinit sau nu termenul de prescripție pentru o infracțiune excepțional de gravă, aparține în exclusivitate instanței de judecată.

f) cel puțin două dintre infracțiunile care formează concursul de infracțiuni să fie susceptibile de a fi trimise în instanța de judecată:

Există situații în practică când, deși se săvârșesc două sau mai multe infracțiuni, numai una dintre acestea determină tragerea la răspundere penală a făptuitorului, astfel că, deși s-au săvârșit mai multe infracțiuni, nu ne vom afla în prezența unui concurs de infracțiuni [6, p. 418].

Există astfel situații în care pentru una sau unele din infracțiunile săvârșite intervine înlăturarea răspunderii penale, prin apariția fie a amnistiei sau a grațierii, fie a lipsei sau retragerii plângerii prelabile, ori datorită împăcării dintre făptuitor și victimă/partea vătămată. În această situație, deși se săvârșesc mai multe infracțiuni, dacă numai una este dedusă judecății, nu ne vom afla în prezența unui concurs de infracțiuni.

Există de asemenea situații în care intervine principiul disponibilității organelor de urmărire penală de a decide dacă este în interesul societății tragerea la răspundere penală a făptuitorului pentru o anumită faptă săvârșită. În acest sens, cu titlu de exemplu poate fi adusă dispoziția art. 14 alin. (2) Cod penal, potrivit căreia, citez: „Nu constituie infracțiune acțiunea sau inacțiunea care, deși, formal, conține semnele unei fapte prevăzute de prezentul cod, dar, fiind lipsită de importanță, nu prezintă gradul prejudiciabil

al unei infracțiuni”. Deopotrivă, nu vom fi în prezența concursului dacă se va angaja răspunderea penală doar pentru o infracțiune, iar în privința altor infracțiuni se va atesta fie prezența circumstanțelor care exclud urmărirea penală (art. 275 Cod de procedură penală), fie a celor ce atrag încetarea urmăririi penale (art. 285 Cod de procedură penală), fie a cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei (art.35 Cod penal). Un efect similar va avea instituția concursului de infracțiuni și în situația în care, în rezultatul judecării cauzei penale, sentință de condamnare se va pronunța doar pe un singur capăt de acuza-re, iar în raport cu celelalte acuzații aduse, instanța va pronunța fie o sentință de achitare, fie o sentință de încetare a procesului penal. În egală măsură, nu vom fi în prezența concursului de infracțiuni dacă faptele ce formează concursul vor primi o încadrare potrivit unui alt tip de ilicit juridic (i.e. - *contravențional*).

Nu este necesară neapărat stabilirea unei pedepse pentru existența concursului de infracțiuni. Această condiție este necesară exclusiv pentru sancționarea concursului de infracțiuni. Esențial pentru existența concursului de infracțiuni este însă ca, pentru cel puțin două infracțiuni, să se atragă răspunderea penală a făptuitorului, astfel încât să fie necesară individualizarea stabilirii, aplicării sau executării pedepselor pentru faptele săvârșite.

CONCLUZII

De-a lungul timpului, mai exact prin Legea nr.277/2008, în vigoare de la 24.05.2009, a fost abrogat art. 31 din Codul penal – repetare a infracțiunii, iar art. 33 alin. (1) a fost expus într-o nouă redacție, situație ce a iscat mai multe polemici or, acest exercițiu legis-lativ, a extins involuntar aplicabilitatea institutului concursului de infracțiuni. Ulterior, prin Legea nr. 270/2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, în vigoa-re de la 10.12.2013 [5], din cuprinsul art. 84 alin. (1) Cod penal, a fost exclus textul „pre-văzute de diferite articole ale Părții speciale a prezentului cod”. Această din urmă modi-ficare legislativă a amplificat aplicabilitatea concursului de infracțiuni și la coexistența infracțiunilor omogene. Astfel că, astăzi, practicienii se confruntă cu o problemă majoră în ce privește modalitatea de apreciere/identificare a concursului de infracțiuni și, impli-cit, stabilirea definitivă a pedepselor în cazul concursului de infracțiuni. Prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.5 din 19.12.2016 [18], a fost abrogată Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica de stabilire a pedepsei pentru săvârșirea mai multor infracțiuni sau în cazul mai multor sentințe” nr.13 din 20.12.1993 [9, p.277], iar o altă Hotărâre explicativă pe această platformă nu este adoptată.

Considerăm că, pentru uniformizarea aplicării legii penale, este imperios necesar ca Curtea Supremă de Justiție, în condițiile art. 4 alin. (1) lit. a) și e) din Legea nr. 64/2023 cu privire la Curtea Supremă de Justiție, să elaboreze un ghid cu privire la concursul de infracțiuni și individualizarea pedepselor în cazul concursului de infracțiuni.

REFERINȚE

1. Codul penal al R.S.S. Moldovenești din 24 martie 1961. În: *Veștile Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești*, 1961, nr.10, art.41.
2. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 985/2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.128-129/1012 din 13.09.2002.
3. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 985/2002, redacția republicată. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.72-74 din 14.04.2009, art.195.
4. Legea nr. 277-XVI din 18.12.2008 pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial* nr. 41-44/120 din 24.02.2009.
5. Legea nr. 270 din 07.11.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial* nr. 290/794 din 10.12.2013.
6. Neagu, N. *Drept penal. Partea Generală*, Universul juridic, București, 2019, ISBN 978-606-39-0518-6.
7. Botnaru, S., Șavga, A., Grosu, V., Grama, M. *Drept penal. Partea Generală*, Volumul I, Editura „Cartier juridic”, 2006, ISBN 978-9975—79-408-4.
8. Udrioiu, M. *Drept penal. Partea Generală*, Ediția 6, Editura C.H.Beck, București, 2019, ISBN 978-606-18-0865-6.
9. *Culegere de hotărâri explicative*, Chișinău, 2002.
10. Codul penal al Federației Ruse. În: <https://rulaws.ru/uk/>. [Accessed: 18.05.2024].
11. Codul penal al Ucrainei. În: <https://urst.com.ua/ru/act/uku>. [Accessed: 18.05.2024].
12. Codul penal al Republicii Kazahstan. Available: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226>. [Accessed: 23.05.2024].
13. Codul penal al Republicii Belarus. În: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30414984#pos=450;-57. [Accessed: 23.05.2024].
14. Codul penal al României. În: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223635>. [Accessed: 12.05.2024].
15. Codul penal al Republicii Bulgaria. În: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html>. [Accessed: 28.05.2024].
16. Decizia Curții Constituționale a României nr. 368 din 30 mai 2017. În: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/191292>. [Accessed: 11.06.2024].
17. Nota informativă la proiectul Legii nr.270/2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactenormative/tabid/61/LegislativId/1909/language/ro-RO/Default.aspx>. [Accessed: 23.06.2024].
18. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.5 din 19.12.2016 „Cu privire la abrogarea unor hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție”. În: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=211. [Accessed: 17.04.2024].